

KATOLIKUS KÁNTORLAPOK

— Szerkeszti: Balogh Piusz O. Praem. —

A görögkatolikus egyház istentiszteleti formái

2. Az örökkévalóságnak megnyíló idő

Hofer Tamás folyóiratunk egyik nemrég számban (1998/1999, 429. lap) arról ír, hogy a keresztény ünneplés „a lineáris és ciklikus időből egyaránt kiemeli az embert”, egyfajta „örökkévaló, szent időbe”. Ez a *transzcendens időszemlélet* fokozottan érvényes a keleti liturgiára. Bár kisebb-nagyobb köröket futunk be (az óra, a nap, a hét, a hónap, az év, az emberi élet köreit), ezek az egységek mégsem magukra zárulók ciklusok; amellet lineárisan haladunk előre, a liturgia célja azonban éppen az, hogy túlemeljen bennünket a hétköznapok taposómalmán és idősíkkunkat megnyissa az örökkévalóságnak, az isteni Lét örök jelenlétének.

Ezt a transzcendálást a keleti liturgia istentiszteleti egységei azzal érik el, hogy egy-egy szertartás keretében végigjárjuk az *üdvösségtörténet útját*. Legvilágosabb ez az *eucharisztikus liturgia*, a szentmise esetében. Megvannak benne az ószövetségi elemek (vö. zsoltárok), a karácsony (vö. előkészület), végigéljük benne Jézus nyilvános működését, utolsó vacsoráját, kereszttáldozatát, feltámadását, a Szentlélek kiáradását, s ami igazán megdöbbentő, Krisztus visszajöttét és az üdvösséget is.

De ugyanígy az üdvtörténet ívét futja végig a *nap megszentelésének* köre is, amellyel a sorozat első részében foglalkoztunk. Az alkonyati és a reggeli zsolozsma kifejezetten ószövetségi egység a nap körén belül (vö. Sokirgalmú ének, Simeon hálaéneke vagy az egész utrenyei kánon, amely nem más, mint az üdvösségtörténet főbb eseményeinek összefoglalása), amelyek lehetővé teszik, hogy „pünkösöd utáni” elemek (a szentek tiszteletének mozzanatai) is helyet kapjanak a nap menetében. Itt is igazolódik, hogy a túlzottan rituálisnak, liturgikusnak mondott Kelet nagyon is szentírasi, üdvtörténeti gondolkodásmódra építi életét.

Egy-egy *hét keretében* is felidőződik az üdvtörténet íve: a hét szombattal kezdődik, amely az Ószövetség szombatja, a vasárnap húsvét, a többi napok mind „húsvét és pünkösöd utániak”. Nincs kidolgozva a hónap köre, de az Oktoéch, a Nyolchangú énektár pünkösdtől kezdve végigfut az egész éven. Ezek az egységek semmiképp sem zárt körök, hiszen át- meg átjárják ezeket a többi egységre való utalások, közben aszerint is módosulnak, hogy az állandó vagy a változó (a húsvétól függően) ünnepek koordinátarendszerében hol foglalnak helyet.

A legtágabb sugarú kör az *egyházi év*. Ez Keleten szeptember 1-ével (az indikcionnal) indul. A február 2-ig ádventi–karácsonyi időszak, a nagyböjt–húsvét a Jézus-esemény nagy állomásainak felidézése, pünkösöd a Szentlélek kiáradása, aztán az év további része „pünkösöd utáni”. De amint éppen a „pünkösöd utáni vasárnapoknak” a következő év nagyböjtjéig terjedő sorozata is jelzi, a liturgikus év nem zárul önmagára, hanem előre és visszafelé is mutat az idő sodrában (az utóbbira példa szeptember 14-e, Keresztfelmagasztalás ünnepe). Semmiképpen sem körkörös mozgásról, sokkal inkább egyfajta *spirális ívről* beszélhetünk, amely megnyitja napi időnket, a „chronoszt”, a mechanikus időt, és „kairosszá”, az üdvösség idejévé avatja, időnk megnyílik az örökkévalóságnak, a Velünk-Lévő Isten örök jelenének. Ennek kifejeződése az is, hogy a nagy üdvtörténeti eseményekről mindig úgy beszélünk: „most”, „ma” („Ma van a mi üdvösségünk kezdete” — énekeljük például Örömhírvétel ünnepén), életünk immár mindenestül „az Úr kegyelmének esztendeje” (Lk 4,19).

Cselényi István Gábor

Az örmény liturgikus hagyomány története és magyarországi jelene

III. Liturgikus ének az örmény szertartásban

E sorozat korábbi részeiben *először* a liturgia történeti fejlődését, *majd* magát a liturgia folyamatát mint az egyes szertartáselemek egymásra következő rendjét vázolva mutattuk be az örmény szertartás jellegzetes vonásait. Az egyes rítusokra jellemző, s ezért azok sajátosságait (a Liturgia egységét megőrizve) hordozó tényezők közül most a liturgikus ének bemutatására vállalkozunk a két előző részben alkalmazott gondolatmenetünknek megfelelő tagolásban: *először* az örmény egyházi monódia történeti fejlődését, *majd* a liturgikus éneknek a liturgia folyamatában betöltött szerepét, az egyes szertartáselemekhez és a liturgikus időhöz kapcsolódóan meglevő sajátosságait foglaljuk össze.

A liturgikus zene kialakulása és fejlődése az örmény szertartásrend részeként

Kezdetben a szent szövegeket valószínűleg *keleti ószír* nyelven recitálták a *Szent Bertalan* és *Szent Tádé*, majd *Világosító Szent Gergely* apostolkodása révén keresztény hitre tért örmények. Később ezeket fordították le anyanyelvükre, így a korai egyházi monódia kialakulását, a kantilláció révén a zenei elem megjelenését e két nyelv törvényszerűségei, ritmusa határozták meg, s ez a IV. században hamarosan egy négy dallamtípust rögzítő modális rendszer kialakulásához vezetett.

A kezdeti himnuszköltészet is keleti szír (*káld*) eredetről tanúskodik: örmény fordításban ismeretes *Szent Efrém* jónéhány himnusza. A szír hatás ugyanakkor egy nagy múltú, jellegzetesen örmény zenei környezetben érvényesült,